

Moj jezik

MARTA PAVLIN

SKLADNJA

Priročnik z vajami

Tretja izdaja

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

UVODNA BESEDA

Leta 2011 je izšel prenovljen priročnik Skladnja. V tem času je prišlo do premikov tudi na področju skladnje, zato se mi je zdelo nujno vnesti spremembe.

Priročnik zajema naslednja poglavja: Skladnja, Poved, Stavčni člani, Stavek, Večstavčna poved in Poročani govor.

Največ sprememb je v poglavju Večstavčna poved, in sicer v razdelku o priredno zloženi povedi. Tu je mogoče najti nekoliko spremenjeno razvrstitev in poimenovanje priredij.

Gotovo so največja pridobitev knjige naloge, ki omogočajo celostno preverjanje znanja iz določenega poglavja. Na koncu vsake zaokrožene enote so namreč ponujeni preizkusi.

Seveda so priročniku dodane tudi rešitve, tako da lahko uporabnik sproti preverja pravilnost svojih rešitev.

Tretja izdaja Skladnje prinaša več nalog za celostno ponavljanje obravnavane snovi določenega poglavja. Na začetku je neumetnostno besedilo, sledijo naloge za preverjanje razumevanja prebranega. Nato so naloge za celostno preverjanje znanja o določeni snovi. Tako lahko vsakdo preveri svoje znanje.

Avtorica

Kazalo

UVODNA BESEDA	3
I. SKLADNJA	9
1. KAJ JE SKLADNJA (Sintaksa)	9
II. POVED	10
1. KAJ JE POVED (P)	10
2. VRSTE POVEDI	12
ENOSTAVČNE POVEDI	12
VEČSTAVČNE POVEDI	12
RAZDRUŽENE POVEDI	12
3. POVEDI GLEDE NA SKLADENJSKI NAKLON	14
PRIPOVEDNE POVEDI	14
VPRAŠALNE POVEDI	14
VELELNE POVEDI	15
ŽELELNE POVEDI	15
VZKLIČNE POVEDI	16
III. STAVČNI ČLENI	18
1. SPLOŠNO O STAVČNIH ČLENIH	18
HIERARHIJA STAVČNIH ČLENOV	18
2. OSEBEK	19
3. POVEDEK	23
4. PREDMET	27
5. PRISLOVNO DOLOČILO	32
PRISLOVNO DOLOČILO KRAJA	32
PRISLOVNO DOLOČILO ČASA	34
PRISLOVNO DOLOČILO NAČINA	36
PRISLOVNO DOLOČILO VZROKA	38
JE PRISLOVNO DOLOČILO ALI PREDLOŽNI PREDMET?	39
6. VAJE ZA UTRJEVANJE STAVČNIH ČLENOV	40
7. DELI STAVČNIH ČLENOV	48
PRILASTEK	50
Levi in desni prilastek	51
POVEDKOVO DOLOČILO	55
POVEDKOV PRILASTEK	58
8. PREGLEDNICA STAVČNIH ČLENOV	60
9. VAJE ZA DOLOČANJE VSEH STAVČNIH ČLENOV	61

IV. STAVEK	73
1. KAJ JE STAVEK (S)	73
2. DVODELNI IN ENODELNI STAVKI	73
3. POLSTAVČNE TVORBE	77
V. VEČSTAVČNA POVED	80
A – PODREDNO ZLOŽENA POVED (PODREDJE)	83
1. VRSTE ODVISNIKOV	86
Osebkov odvisnik	86
Predmetni odvisnik	88
Krajevni odvisnik	91
Časovni odvisnik	93
Načinovni odvisniki	95
Vzročni odvisnik	98
Prilastkov odvisnik	100
Namerni odvisnik	105
Pogojni odvisnik	107
Dopustni odvisnik	109
2. PREGLEDNICA ODVISNIKOV	111
3. STOPNJE ODVISNIKOV	112
4. STAVČNA ANALIZA	113
S-struktura	118
5. VAJE ZA UTRJEVANJE ODVISNIKOV V CELOTI.....	121
B – PRIREDNO ZLOŽENA POVED (PRIREDJE)	145
1. KAJ JE PRIREDNO ZLOŽENA POVED	145
2. VRSTE PRIREDIJ.....	145
Vezalno priredje	145
Stopnjevalno priredje	148
Ločno priredje	149
Pojasnjevalno priredje	155
Sklepavno priredje	157
3. PREGLEDNICA PRIREDIJ	159
4. VAJE ZA UTRJEVANJE PRIREDIJ	160
5. ODVISNIKI IN PRIREDJA	164
Preizkusi svoje znanje odvisnikov in priredij.....	170
6. MNOGOVEZJE IN BREZVEZJE	190
VI. POROČANI GOVOR	192
1. PREMI GOVOR	192
2. ODVISNI GOVOR	196

REŠITVE VAJ	201
II. POVED	202
1. KAJ JE POVED (P)	202
2. VRSTE POVEDI	202
3. POVEDI GLEDE NA SKLADENJSKI NAKLON	203
III. STAVČNI ČLENI	203
2. OSEBEK	203
3. POVEDEK	204
4. PREDMET	205
5. PRISLOVNO DOLOČILO	207
Prislovno določilo kraja	207
Prislovno določilo časa	208
Prislovno določilo načina	209
Prislovno določilo vzroka	210
6. VAJE ZA UTRJEVANJE STAVČNIH ČLENOV	211
Stavčni členi – Preizkus znanja 1	214
Stavčni členi – Preizkus znanja 2	214
7. DELI STAVČNIH ČLENOV	216
Prilastek	216
Povedkovo določilo	218
Povedkov prilastek	220
9. VAJE ZA DOLOČANJE VSEH STAVČNIH ČLENOV	220
Preizkusi svoje znanje	224
Preizkus znanja 1: osebek, povedek, predmet	224
Preizkus znanja 2: osebek, povedek, predmet	224
Preizkus znanja 3: vsi stavčni členi in prilastek	224
Preizkusi svoje znanje stavčnih členov	226
Preizkus 1 – Voda	226
Preizkus 2 – Agora	227
Preizkus 3 – Miran Stanovnik	228
IV. STAVEK	229
2. DVODELNI IN ENODELNI STAVKI	229
3. POLSTAVČNE TVORBE	229
V. VEČSTAVČNA POVED	230
A – PODREDNO ZLOŽENA POVED	230
2. VRSTE ODVISNIKOV	231
Osebkov odvisnik	231
Predmetni odvisnik	232
Krajevni odvisnik	232
Časovni odvisnik	233
Načinovni odvisniki	234
Vzročni odvisnik	234

Prilastkov odvisnik	235
Vaje za utrjevanje odvisnikov	236
Namerni odvisnik	238
Pogojni odvisnik	238
Dopustni odvisnik	239
4. STAVČNA ANALIZA – STOPNJE ODVISNIKOV	239
5. VAJE ZA UTRJEVANJE ODVISNIKOV V CELOTI	242
Preizkusi svoje znanje 1.....	246
Preizkusi svoje znanje 2	246
Preizkusi svoje znanje 3.....	246
Preizkusi svoje znanje 4.....	247
Preizkusi svoje znanje 5	247
Preizkusi svoje znanje 6.....	248
Preizkusi svoje znanje 7.....	249
Preizkusi svoje znanje 8	249
B – PRIREDNO ZLOŽENA POVED (PRIREDJE)	251
2. VRSTE PRIREDIJ	251
Vezalno priredje	251
Stopnjevalno priredje	251
Ločno priredje.....	252
Protivno priredje.....	252
Posledično priredje)	253
Pojasnjevalno priredje.....	253
Sklepalno priredje.....	254
4. UTRJEVANJE PRIREDIJ	254
5. ODVISNIKI IN PRIREDJA	257
Vaje za enostavno poved, odvisnik, priredje	257
Vaje za odvisnike in priredja	257
Preizkusi svoje znanje.....	259
Preizkus 1	259
Preizkus 2	259
Preizkus 3	260
Preizkus 4	260
Preizkus 5 – raketoplan.....	261
Preizkus 6 – leon štukelj.....	261
Preizkus 7 – tomaž humar	262
6. MNOGOVEZJE IN BREZVEZJE	263
VI. POROČANI GOVOR	263
1. PREMI GOVOR.....	263
2. ODVISNI GOVOR.....	266
LITERATURA	269

I. SKLADNJA

1. KAJ JE SKLADNJA (Sintaksa)

Na začetku pojasnimo, katero področje jezika pokriva skladnja.

Skladnja (sintaksa) je področje jezika, kjer obravnavamo stavčne člene, kako le-te povezujemo v stavke in kako stavke združujemo v povedi.

Povedi in njihove dele sestavljamo (skladamo) na podlagi vzorcev (skladenjskih vzorcev) iz besed in stalnih besednih zvez.

Glede na pomen razvrščamo besede v besedne vrste: samostalnike, glagole, pridevnike, zaimke ... Več o tem glej v oblikoslovju (morfologiji). Vsaka besedna vrsta je določena za opravljanje posebne, skladenjske vloge v stavku.

Primer

Včeraj je Marjetka prebrala zanimivo knjigo.

Poglejmo, katere besedne vrste so v zgornji povedi; nato zapišimo skladenjsko vlogo, ki jo beseda opravlja.

Beseda	Besedna vrsta	Vloga v povedi
Marjetka	<i>samostalnik</i>	<i>osebek</i>
je prebrala	<i>glagol</i>	<i>povedek</i>
knjigo	<i>samostalnik</i>	<i>predmet</i>
zanimivo	<i>pridevnik</i>	<i>levi prilastek</i>
Včeraj	<i>prislov</i>	<i>prislovno določilo</i>

V skladnji obravnavamo naslednje teme:

- ▶ **stavek:** kaj je, vrste stavkov in stavčne člene;
- ▶ **poved:** kaj je, večstavčne povedi (podredja in priredja) in
- ▶ **poročani govor.**

II. POVED

1. KAJ JE POVED (P)

Osnovna pojma v skladnji sta poved in stavek. O stavku bo več napisano v poglavju Stavke.

Najprej pogledjmo, kaj je poved.

Primer

V šoli

Učiteljica napiše na tablo naslov za spis Če bi bil direktor. Otroci malo pomislijo, nato začnejo pisati. Le Jure gleda v strop; ni videti, da bi razmišljal.

“Jure, zakaj ne pišeš?”

“Čakam na tajnico!” (Po Pavlihovi pratiki.)

Take dele besedila imenujemo povedi. S katerimi ločili se končujejo povedi?

Povedi se končujejo s piko, vprašajem ali klicajem. To so končna ločila.

Poved je najmanjša samostojna enota sporočila, ki nekaj pove (sporoči). Poved se končuje s končnim ločilom. Označimo jo z velikim P.

VAJE

(Rešitve: stran 202)

1. Preštej povedi v besedilu.

Ali veste, da je v starih časih po Ljubljani vozil celo parnik? Redna rečna povezava je potekala med Vrhniko in Ljubljano. Ni še čisto gotovo, ali bo po reki leta 2100 vozila kaka ladja ali ne. Morda bodo na njej postavili plavajoči oder. Sprehajalne steze pa bi speljali prav ob vodi. Kako bi tedaj zaživela kultura v Ljubljani!

2. Po dve povedi smiselno poveži v eno samo.

Zgled: *Zvoni. Poldne je.*

Zvoni, torej je poldne.

- a) Poleti je čez dan vročina. Zvečer se nekoliko shladi.
- b) Dežuje. Odprla sem dežnik.

3. POVEDEK (~~~~~)

Povedek je stavčni člen višjega ranga kot predmet in prislovno določilo. Glede števila in spola se ravna po osebkku. Podčrtujemo ga z valovito črto: ~~~~~.

Povedek ima v stavčni zgradbi osrednji položaj, saj je v zvezi z osebkom, prislovnim določilom, predmetom in povedkovim prilastkom. Nekaj je bilo o tem že povedanega v razdelku O stavčnih členih.

Od osebkka dobiva "zahteve" glede spola in števila (to so ujemalne lastnosti); sam določa sklon (vezavno obliko) predmeta. S povedkovim prilastkom je povezan pomensko.

I. Kaj izraža

Povedek je stavčni člen, ki izraža dejanje, dogajanje, stanje ali lastnost glede na čas, naklon in način. **V vsakem stavku je le en povedek.**

Primer

Lisica je prebrisana tatica. Iskala je kaj dobrega za pod zob. Toda tokrat ji je žrtev spretno ušla. Varno je zaprta v kokošnjaku.

Dejanje (*je ušla*), dogajanje (*iskala je*), stanje (*je zaprta*), lastnost (*je prebrisana tatica*).

V katerem času je povedek?

V sedanjem (*Hodim po cesti.*), preteklem (*Plezal je po drevesu.*), prihodnjem (*Kupila bom knjigo.*).

Pomožni glagol je del povedka. Še nekaj primerov s pomožnimi glagoli: *sprijaznil se je, zdelo se je, postlal si bo ...*

Povedek se lahko nahaja v katerem koli naklonu: v povednem (*Gledam.*), velelnem (*Glej!*), pogojnem (*Gledal bi.*).

Lahko je v tvornem (*Pišem nalogo.*) ali trpnem načinu (*Naloga je napisana.*).

II. Vprašalnica

Recepta za vprašalnico ni. Pač pa lahko povedek ugotovimo tako, da

- ▶ razmislimo, kaj se v stavku dogaja, stori, ali je izraženo kako stanje, lastnost ali
- ▶ poiščemo osebno obliko glagola oziroma vez + pomensko dopolnilo (povedkovo določilo). O tem glej več v razdelku Povedkovo določilo.

III. Število povedkov v stavku:

- ▶ V stavku je le en povedek: Lisica živi v gozdu.

4. Dopolni s čimveč prislovnimi določili kraja.

Zgled: Hodim //////////////// – *po travi, v šolo, na sprehod ...*

Nesreča se je zgodila ////////////////.

Mateja gre ////////////////.

Sopihal je ////////////////.

5. Poišči prislovno določilo kraja, zapiši vprašalnico in prislovno določilo ustrezno označi.

Skozi okno se je priplazil sončni žarek. Zdrsnil je s stola na tla. Požgečkal je Martina po nosu. Od tod dalje je potoval previdno. Namenil se je v nosnico. Spečega fantiča je hotel nežno prebuditi. Deček bi moral v šolo. Toda danes je zaspal.

6. Določi osebek, povedek, predmet in prislovno določilo kraja.

V hribih se je že danilo. Joža je korajžno stopal proti obžarjenemu Triglavu. Od kočice na Prehodavcih do Doliča je hodil kaki dve uri. Potem bo zavil desno proti Planiki. Po strmi skalnati poti se bo povzpел do Aljaževega stolpa. Šele tu se bo oddahnil.

7. Dopolni z manjkajočim stavčnim členom.

Zgled: _____ obira hruške.

Tone obira hruške.

_____ (daj.) so zapeli podoknico. • Metla je //////////////// (p. d. k.). • Ali je _____ doma? • Dedek že 10 let ~~~~~ pipo. Toda _____ je nezdrava. • Koga ~~~~~? • //////////////// (p. d. k.) prijetno pihlja. • Že ves popoldan iščem _____ (tož.).

PRISLOVNO DOLOČILO ČASA (p. d. č.)

Ob mraku se je Polonca začela spravljati v posteljo. Ob 8. uri je legla v posteljo. Vsaki dve minuti je odprla oči. Ni mogla spati. Potem je spet malo brala. Ugasnila je luč. Spet nič. Že nekaj dni jo je mučil strah. Mama ji ni verjela. Trdila je, da je strah zunaj prazen, znotraj pa ga nič ni.

Končno sta deklico rešila mojstra detektiva. Proti jutru sta ujela nagajivca.

Poševno tiskane besede so prislovna določila časa. Kaj povejo?

I. Prislovno določilo časa pove čas dogajanja.

V osnovno poved vstavimo vedno tisto besedo, ki je enobesedna (to je brez predloga).

Tako dobimo novo poved:

V šolo pridem peš.

Sedaj ni težko določiti: Kako pridem? – Peš.

//////
p.d.n.

Iz tega sklepamo dalje: če za besedo *peš* velja, da je p. d. n., potem mora enako veljati še za druge smiselne besedne zveze za dani primer; torej velja tudi za besedno zvezo *s kolesom*.

Ponovimo

1. korak

Najprej z vprašalnicami preverimo, ali je »sumljiva« besedna zveza prislovno določilo.

2. korak

Če taka besedna zveza ni prislovno določilo, gre za predmet.

6. VAJE ZA UTRJEVANJE STAVČNIH ČLENOV

(brez prilastka in povedkovega določila)

(Rešitve: stran 211)

- Imenuj označene stavčne člene; nato model dopolni z besednim gradivom.

Zgled: _____ ~~~~~ = (4.)
Os. pov. pred. v tož.
Janko piše domačo nalogo.

- //////// ~~~~~ //////////
- _____ = (3.) ~~~~~ //////////
- _____ ~~~~~ = (4.) //////////
- //////// = (3.) ~~~~~ = (4.)

- Namesto besed uporabi dogovorjene znake za stavčne člene; nato tvori poved.

Zgled: Osebek – povedek – predmet v tož.

Vprašani govori resnico.

- Os. – pov. – pred. v tož.

7. DELI STAVČNIH ČLENOV

Stavčni členi so lahko zloženi ali nezloženi.

Nezloženi stavčni člen sestoji iz ene same besede:

Prijatelj piše pesmi zvečer.

Zloženi pa je, nasprotno, sestavljen **iz več besed**. Med njimi so mogoče dvoje povezave:

I. Stavčni člen je sestavljen iz zveze enakovrednih delov, torej je priredno zložen.

Primeri:

Prijatelj in brat pišeta pesmi. – Pišeta pesmi in črtice. –

Ponoči in zjutraj pišeta pesmi.

Ležeče tiskani stavčni členi so priredno zloženi, saj so sestavine med sabo enakovredne. Pomen spremenimo, če izpustimo ene del:

Ponoči in zjutraj me je zeblo.

ni enako → *Ponoči me je zeblo.*

tudi ni enako → *Zjutraj me je zeblo.*

Priredno zloženi so lahko vsi stavčni členi, razen povedka.

Priredno zložen povedek pomeni namreč že večstavčno poved:

Janko piše in riše. – Hodi in gleda ter vriska.

II. Podredno zloženi stavčni člen je sestavljen iz jedra in določila.

Primer:

Brat piše zabavne pesmi.

Sestavini med seboj nista enakovredni. (Poskusi izpustiti besedo pesmi; kaj opaziš?)

Kateri del zloženega stavčnega člena je za pomen stavka pomembnejši?

- ▶ To je beseda *pesmi*; imenujemo jo **jedro**.

Ko določamo jedro, se zmeraj spomnimo pomena besede:

jedro = najpomembnejši del česa.

Ali se po jedru lahko vprašamo? Da! Z vprašalnico po stavčnem členu.

Podredno so lahko zloženi prav vsi stavčni členi, na primer:

Gledala bom televizijsko oddajo. Vstali smo ob prvem svitu.

8. PREGLEDNICA STAVČNIH ČLENOV

Stavčni člen	Grafična oznaka	Krajšave	Pomen	Vprašalnica	Primer
osebek	————	os.	vršilec dejanja, nosilec stanja	kdo – kaj	<i>Slavček poje. Vrata so odprta.</i>
povedek	~~~~~	pov.	dejanje, stanje, potek	kaj se dogaja, godi	<i>Piše knjigo.</i>
predmet	=====	pred.	kar/kogar osebkovo dejanje prizadeva	koga – česa komu – čemu koga – kaj po kom – čem s kom – čim	<i>Poslušam glasbo. Podarim ji rože.</i>
prislovno določilo	////////	p. d.			
kraja	p. d. k.	p. d. k.	zaznamuje kraj	kam, kje, (od/do) kod	<i>Pod lipo smo.</i>
časa	p. d. č.	p. d. č.	zaznamuje čas	kdaj, od kdaj, do kdaj	<i>Zvečer grem.</i>
načina	p. d. n.	p. d. n.	pove način	kako, na kakšen način	<i>Srečno vozi.</i>
vzroka	p. d. v.	p. d. v.	pove vzrok	zakaj	<i>Zaradi snega vozi počasi.</i>
Deli stavčnih členov					
prilastek	pril.	izraža lastnost	kakšen, kateri, čigav	<i>prijazna gospa človek žaba</i>
povedkovo določilo	~~~~~ - - - - -	pov. dol.	stoji ob pomensko nepopolnih glagolih		<i>Moram vedeti. Je pesnik.</i>
povedkov prilastke	~~~~~	pov. pril.	kaže na stanje v trenutku glagolskega dejanja	kakšen + povedek z os./pred.	<i>Vesel je vstopil v kuhinjo.</i>

9. VAJE ZA DOLOČANJE VSEH STAVČNIH ČLENOV

(Rešitve: stran 220)

PREBERI ŠE PRED REŠEVANJEM NALOG ...

Besedice **že, še, šele** ... so vedno del stavčnega člena, pred katerim stojijo.

1. Določi stavčne člene.

- 1.1** Moja sestra hodi v šolo. • Zaradi megle so vozniki avtomobilov vozili previdno. • Včeraj mi je mama kupila zelen dežnik. • Pri naši mizi so sedeli trije fantje. • Na stričevem vrtu so obirali jabolka jonatan. • V mali šoli so pisali v zvezek brez črt. • Sošolec Janko je včeraj odpotoval v daljno Kanado.
- 1.2** Ali bi mi morali povedati novico? • Pri prijatelju Juriju smo praznovali rojstni dan. • Danes moraš priti na plesni tečaj. • Z ljubljanskega letališča Brnik so vzletela reaktivna letala. • Pri glasbenem pouku smo se naučili pesem o svobodi. • Učenci osnovne šole začenjajo pouk ob osmi uri.

2. Določi prilastke.

Razigrani otroci so tekali po dvorišču pred blokom. • Naš avto ima zatemnjene šipe. • Kontrolno nalogo sem pospravila v rumeno mapo. • V nedeljo smo obirali zrelo grozdje. • Učenci so morali stati v vrsti. • Tonček je želel recitirati pesem o soncu. • Ali bi stopil na zgornjo teraso?

3. Poišči povedi s povedkovimi določili. Označi vez/jedro in določilo.

Ta igrača je lesena. Prodajajo jo v trgovini Dekor. • Želim si obiskati Amsterdam. Tam je lepo. • Ali ste že obiskali Ljubljano? • Učenci imamo radi dolge poletne počitnice. Tedaj uživamo v prostosti. • Imam računalnik. Kaj pa ti? • Zakaj ne smem molčati? Molk je vendar zlato. V šoli to pravilo ne drži vedno.

4. Leve prilastke pretvori v desne in obratno.

Omaka z limono je okusna. • Ali imaš aparat za fotografiranje? • Že vsak prvošolček nosi v torbi lepilni trak. • Najraje jem čokoladne piškote. • Za praznik smo spekli potico z makom. • Ali v vašem razedu delate papirnate aviončke? • V vrečki poleg torbe nosim copate za telovadbo.

5. Določi stavčne člene.

Sanjska miška je morala hoditi z Joštom naprej. Kmalu sta prišla do strmega obrežja velike reke. Korajžnega Jošta je strašansko zažejalo. Takrat mu je nasproti zazijal gobec velikanskega krokodila. Deček se je pognal v dir po šumečem pesku. Oddahnil si je pri rumenem kupu. Mali Jošt je zdajci zagledal skuštranega in lačnega leva. Sanjska miška je grozno pošast udarila s palico čaralko. Bila sta rešena. (Po Jožetu Snoju.)

V. VEČSTAVČNA POVED

Misel lahko upovedimo v enostavčni ali večstavčni povedi. V tem poglavju se bomo pogovarjali le o večstavčni povedi.

Za začetek ponovimo, kaj je poved in kaj stavek. Več o povedi oziroma stavku piše v poglavjih Kaj je poved in Kaj je stavek.

Poved je najmanjša samostojna enota sporočila, ki nekaj smiselno pove.

Končuje se s končnim ločilom (več v poglavju Kaj je poved na strani 10).

Stavek so besede, ki so zbrane okoli osebne glagolske oblike (več o tem v poglavju Stavek na strani 18).

Enostavčna poved je tista, ki vsebuje en stavek.

Jeseni se ptice selivke selijo v tople kraje.

Jutri si bomo ogledali gledališko predstavo. Le poglej!

Večstavčna poved je tista, ki vsebuje vsaj dva stavka.

Oblaki so se zbirali nad mestom, v katerem je vladala zadušna vročina.

DVOSTAVČNA POVED – 2 POVEDKA

Meščani so ali posedali po parkih ali se zadrževali v svojih stanovanjih

ali se hladili v bazenih

TRISTAVČNA POVED – 3 POVEDKI

VAJE

(Rešitve: stran 230)

Določi, koliko stavčna je poved

1. Vrtničarji

Večina novopečenih vrtničarjev se priduša, da je bil vrt ena njihovih boljših odločitev in da imajo s pridobivanjem izkušenj veselje.

Ker je narava nepredvidljiva, za vsako težavo ni takojšnjega odgovora, nekaterim napakam pa se je mogoče izogniti.

Kako to poteka, preberite v nadaljevanju. Dobro vrtno orodje ni poceni. Poleg osnovnih kosov, kot so prekopne vile, kovinske grablje, motike in rahljalnika z roglji, marsikaterega začetnika premamijo reklame za pripomočke, ki naj bi brez truda uničevali plevel, prekopavali, drobili grude, a ti potem samevajo v vrtni lopi.

Uvodni referat je bil daljši kot so ga napovedali. • Jure je zvit kot lisica. • Je zmeraj na kolesu kot je sveti Jurij na konju. • Kislo se drži kot bi požrl zeleno jabolko. • Reven si ko cerkvena miš.

VZROČNI ODVISNIK (v. odv.; S/S)

Vzročni odvisnik je v stavek razvito prislovno določilo vzroka.

Zaradi dolgotrajnega deževja so reke narasle.

//////////////////////////////////// ~ — ~~~~~

p. d. v.

Zakaj so reke narasle?

Stavčni člen bomo razvili v odvisni stavek:

Ker je dolgo deževalo, so reke narasle.

//////////////////////////////////// ~ — ~~~~~

v. odv.

Zakaj so reke narasle?

Po vzročnem odvisniku se vprašujemo z vprašalnico

zakaj + glavnim/nadrednim stavkom.

Odvisnik najpogosteje uvaja veznik *ker*, včasih tudi *ko*, *ki*.

Te vrste odvisnik **pove vzrok, zakaj se kaj dogaja ali je.**

Še nekaj primerov:

Ker je zbolel, ni prišel na koncert. – Hodi počasi, *ker ga pa boli*

noga. – Ni slišal, *ker je klepetal*.

Povzetek

- a) **Pomen:** vzročni odvisnik pove vzrok za dogajanje v glavnem stavku.
- b) **Vprašalnica:** zakaj + glavni/nadredni stavek
- c) **Vezniške besede:** *ker*, *ko*, *ki*.

VAJE

(Rešitve: stran 234)

1. Dopolni s primernim vzročnim odvisnikom.
Miša je stekla domov, ///////////////. • Pojedel je, ///////////////. • ///////////////, je znal odgovoriti na vsa vprašanja. • Ni me videl, ///////////////. • Seznanil me je s Pavlom, ///////////////. • Bila sem presenečena, ///////////////.
2. Vprašaj se po odvisnikih in jim določi vrsto.
Ker ga je bolel zob, je moral k zobozdravniku. • *Oče je zaprl okno*, ne da bi spregovoril. • *Jure je prišel iz službe*, ko je bilo pet. • *Mamo skrbi*, kako

3. STOPNJE ODVISNIKOV

Doslej se nismo spraševali, koliko odvisnikov je v eni povedi. Navadno je bila poved sestavljena iz enega glavnega in enega odvisnega stavka. Tokrat se bomo ukvarjali le s povedmi, v katerih je več odvisnikov.

Najprej ponovimo:

- ▶ **glavni stavek** je tisti, ki je neodvisen; po njem se ne morem vprašati;
- ▶ **odvisni stavek (odvisnik)** je tisti, po katerem se lahko vprašam z vprašalnico;
- ▶ **nadredni stavek** je tisti, na katerega se nanaša odvisnik; to pomeni, da je nadredni stavek lahko neodvisni (glavni) stavek ali pa odvisnik, na katerega se pomensko nanaša drug odvisnik.

1. primer

Slika takrat, *ko ima čas*.
 gl. st. odv. st.
 nadredni st.

Nadredni stavek je v 1. primeru kar glavni stavek.

2. primer

Slika takrat, *ko ima čas, da se posveti svojemu konjičku*.
 gl. st. odv. st. odv. st.
 nadredni st. nadredni st.

Slika takrat je glavni stavek in hkrati nadredni stavek za odvisnik *ko ima čas*; po odvisniku se vprašamo Kdaj slika?

Po odvisniku *da se posveti svojemu konjičku* se vprašamo Čemu ima čas?

Vprašali smo se z vprašalnico + prvim odvisnikom.

Prvi odvisnik je tako nadredni stavek za drugega.

5. VAJE ZA UTRJEVANJE ODVISNIKOV V CELOTI

(Rešitve: stran 242)

1. Dopolni z zahtevanim odvisnikom.

(dop. odv.) // ni dobil največjega pokala. • Mija bi hodila v glasbeno šolo, (pog. odv.) // . • Šolarji so prišli v knjigarno, (nam. odv.) // • (pog. odv.) _____, bova igrala tenis. • Ali si prišel zato, (nam. odv.) // ? • Prinesla sem žogo, (dop. odv.) // .

2. Krepko tiskani stavčni člen pretvori v ustrezen odvisnik.

Želiš čaj s sladkorjem ali brez? • Dekle v rožasti jopici je moja sestra. • S pomočjo štipendije bom lahko študirala. • Na videz krhka deklica je zmagala v teku na 400 m. • Neprevidni planinci se kljub slabi vremenski napovedi podajo v gore. • Sosedje so obiskali babico zaradi njenega 90. rojstnega dne.

3. Določi vrsto odvisnikov iz 4. naloge.

4. Določi vrsto odvisnika in ga nato pretvori v navaden stavčni člen.

Knjiga, ki je ovita v bel papir, je očetova. • Povedal bom, čeprav mi morda ne boste verjeli. • Hoteli so, da bi nas prepričali. • Babica mi je pripovedovala, kako je preživljala svojo mladost. • Vozili smo se tako dolgo, da smo bili že izmučeni.

5. Pregovore dopolni z ustreznimi odvisniki; nato določi vrsto odvisnika.

_____, sam vanjo pade. • _____, ni medu. • Vrč hodi po vodo toliko časa, _____. • _____, še vojska ne vzame. • _____, to je mož, pravi sveti Ambrož. • _____, tretji dobiček ima. • _____, tako boš žel.

6. Glavni stavek dopolni z načinovnim, krajevnim, vzročnim, dopustnim in časovnim odvisnikom

Tomaž je pisal, ...

Tanja se je naučila, ...

7. Po dva stavka poveži v podredje s

a) časovnim, b) vzročnim, c) pogojnim odvisnikom.

Prišla je zima. Začeli smo kuriti.

Počitnice bodo. Kopali se bomo na morju.

B – PRIREDNO ZLOŽENA POVED (PRIREDJE)

1. KAJ JE PRIREDNO ZLOŽENA POVED

Stavki v večstavčni povedi so med seboj povezani na različne načine. V prejšnjem poglavju smo si ogledali podredno zvezo. Že naslov Priredno zložena poved pove, da bodo stavki priredno povezani.

Kaj je značilno za priredno zloženo poved? Najprej nekaj primerov takih povedi:

Hodil je in hodil in dospel do gradu. Pogledal je proti vhodnim vratom, a videl ni nikogar. Bil je previden, zato je že od daleč klical gospodarja, kajti le tako se dobi gostoljubje.

Priredje na stavčni ravni je sestavljeno iz dveh ali več stavkov.

V kakšnem odnosu pa so ti deli? – Po nobenem stavku se ne moremo vprašati z vprašalnico, torej so med sabo neodvisni, enakovredni.

Priredno zložena poved je zveza dveh ali več enakovrednih stavkov, po katerih se ne moremo vprašati.

Glede na razmerja med deli priredno zložene povedi ločimo več vrst priredij.

2. VRSTE PRIREDIJ

Kadar določamo vrsto priredja, moramo vedno razmisliti, v kakšnem razmerju so si stavki v povedi. Pri določanju nam pomaga tudi poznavanje vezniških besed, ki so značilne za vsako vrsto priredja.

Priredja pogosto tvori dvostavčna poved, vendar to ni pravilo. Po dva dela imajo protivno, posledično, pojasnjevalno in sklepalno priredje.

Po dva ali več delov pa vezalno, stopnjevalno in ločno priredje. O vsem tem podrobneje pri vsaki vrsti priredja.

VEZALNO PRIREDJE (vez. prir.)

1. primer

Hodil po zemlji sem naši **in** pil nje prelesti. (Župančič)

~~~~~

1. del
osnovni stavek

~~~~~
dopolnjevalni stavek
nep prvi del

Kaj izraža dopolnjevalni stavek?

► Izraža sočasno dogajanje z dogajanjem iz 1. stavka.

SKLEPALNO PRIREDJE (sklep. prir.)

Primer

Zunaj piha mrzla burja, **torej** se toplo obleci.
osnovni stavek dopolnjevalni stavek

S čim dopolnjevalni stavek dopolnjuje osnovni stavek?

S sklepom, ki izhaja iz osnovnega stavka. Teh dveh delov sklepalnega priredja ne moremo zamenjati.

Značilni vezniki so: **torej, zatorej, potemtakem.**

Še primeri:

*Pazila je na otroka, **torej** je bil ta na varnem. – Zbolela sem, **zatorej** sem legla v posteljo.*

Povzetek

Pomen: v sklepalnem priredju dopolnjevalni stavek pove sklep, ki je izpeljan iz ugotovitve v osnovnem stavku.

Veznik: torej, zatorej, potemtakem.

VAJE

(Rešitve: stran 254)

1. Poveži po dve povedi v sklepalno priredje.

Minka piše pesmi. Bo pesnica. • Hočem postati inženir. Moram se učiti.
• Včeraj sem pozabila zaviti v knjižnico. Odšla bom danes. • Irena je sladkosneda. Rada je tortice in čokolado.

2. Dopolni v sklepalno priredje.

Bliža se moj rojstni dan, _____. • Egon veliko plava, _____.
• Milka je radovedna, _____. • Blejski veslači so dobro trenirali, _____.
• Po Vipavski dolini je pustošila toča, _____. • Športnik je dobil zlato medaljo, _____.

3. Izpiši sklepalna priredja.

Bila je nedelja, zato sem spala nekoliko dlje. Prijetna je misel, da ti ni treba v šolo. Saj nič ne rečem, lepo je hoditi v šolo. Prijetnejši so prosti dnevi, zatorej jih tako nestrpnost čakam. Zbudim se pozno, vstanem in razmislim o novem dnevu. Najprej se moram pripraviti za pouk, torej je treba vsaj napisati nalogo. Pa je že kosilo tu. Pomagam mami pri delu,

5. ODVISNIKI IN PRIREDJA

Bližamo se koncu. Doslej smo ločeno obravnavali odvisnike in priredja. Vsi dobro vemo, da je tako ločevanje neživljenjsko. To pomeni, da v vsakdanjem življenju ne govorimo/pišemo samo čistih podredij ali priredij, temveč lahko oboje med sabo pomešamo. Na ta način dobimo zapleteno zloženo poved.

Kadar določamo zgradbo povedi, moramo biti še posebej pozorni. Določanje takih povedi zahteva tudi veliko znanja.

Poglejmo, kakšen je postopek pri določanju zapletene povedi:

1. Ugotovimo število povedkov – stavkov.
2. Razmejimo na priredja in odvisnike.
3. Označimo veznike: obkrožimo veznike v odvisnih stavkih, v okvirčku so priredni vezniki.
4. Ločimo priredne in podredne stavke.
5. Določimo vrste stavkov, odvisnike ustrezno podčrtamo.
6. Določimo stopnje odvisnikov, napišemo S-strukturo.

Primer

Vedel je, da ni storil prav, a bilo je že prepozno.

1. korak

Povedki so:

Vedel je, ni storil, je bilo prepozno → Poved je torej 3-stavčna.

2. korak

Drugi stavek je odvisni, ostala dva sta neodvisna.

3. korak

Veznik odvisnega stavka je **da**, priredja pa **a**.

4. korak

Odvisni stavek je *da ni storil prav*. Priredje pa *Vedel je, a bilo je že prepozno*.

5. korak

Vedel je, da ni storil prav, a bilo je že prepozno.
prot. pri.

6. korak

Koga, kaj je vedel? Pred. odv. 1. stop.

S-struktura: $S / \underline{S_1} / S$

CELOSTNI PREIZKUSI ZA ODVISNIKE IN PRIREDJA

PREIZKUS 1 – Svilena ruta

(Rešitve: stran 259)

Pozorno preberi besedilo in reši postavljene naloge.

Svileno ruto napnite na lesen okvir. Če ne boste dovolj previdni, se vam blago lahko strže! Zamislite si, kateri vzorec bi radi imeli na ruti. Ko na svilo narišete vzorec s svinčnikom, lahko greste čez črte s konturo. Kontura je posebna barva, s katero zarišete robove. Kjer so zarisani robovi, se barva čeznje ne razlije. Počakajte, da se kontura osuši. Pripravite posebne barve za slikanje na svilo. Nato si zamislite, katere barve boste uporabili za poslikavo. Četudi vam je rdeča zelo všeč, je nikar ne uporabite preveč! Ruta bo bolj uporabna, če boste barvali z nežnimi barvami ali takimi, ki smo jih razredčili z vodo.

1. Izpiši drugo enostavno poved iz danega besedila.

2. Koliko stavčna je zadnja poved?

Napiši s številko.

Po čem si ugotovil, koliko stavčna je poved?

Razloži.

3. Stavčne člene in njihove dele določi tako, da jih ustrezno podčrtaš.

Svileno ruto napnite na lesen okvir. Zaradi krhkosti svile ruto previdno pritrdite s posebnimi žeblički.

4. Označi samo prilastke. Dopiši, ali so levi (L) ali desni (D).

Slikamo lahko tudi na mokro svilo. Tedaj izbrano barvo razredčimo z navadno vodo.

Želen motiv narišemo le v skopih obrisih. Lahko pa gosto barvo le nakapamo na svileno blago.

Nato obarvano blago na različne načine zmečkamo. Pustimo sušiti.

Osušen izdelek iz svile razvijemo. Pred našimi očmi se razgrne umetnina ročnega dela.

5. Leve prilastke pretvori v desne on obratno.

svilena ruta • stenska slika •

kombinacije z barvami • barva za konturo

6. MNOGOVEZJE IN BREZVEZJE

Poved je lahko sestavljena iz več priredij.

- I. Vsak člen ima svoj vezalni, ločni ali stopnjevalni veznik. Take vrste priredje imenujemo **mnogovezje**.

Primeri

*Govori razločno **ali** bodi tiho **ali** naj pove kdo drug namesto tebe.
– Hodi **in** hodi **in** od daleč zagleda skromno hišico. – **Niti** se me ne spomni **niti** me ne pozdravi **niti** pogleda me ne.*

V mnogovezju se torej pred vsakim delom priredja ponovi isti veznik.

- II. Če med deli priredij veznika ni, tedaj govorimo o **brezvezju**.

Primeri

Slap pada, pada, pada. – Noge v blatu, glava v zlatu. – Človek se rodi, živi, umre. – Ti si vprašal, ti dobiš odgovor.

Mnogovezje in brezvezje radi uporabljajo pesniki in pisatelji; na ta način dogajanje bodisi poživijo bodisi ga nekoliko zaustavijo.

VAJE

(Rešitve: stran 263)

1. Stavke najprej pretvori v brezvezja, nato v mnogovezja. Ugotovi, v čem je pomenska razlika.
Matej je zjutraj vstal, se oblekel, umil, pojedel in odhitel v šolo. • Janko in Metka sta hodila po gozdu, hodila in dospela do čokoladne hišice. • Krojač blago ureže, ga naudari in sestavine sešije po ustaljenem postopku dela. • Veter piha, dež prši in noč se spušča na zemljo.
2. Ločeno imenuj najprej mnogovezja in nato še brezvezja.
Prišel, videl, zmagal. • Iskal, našel, plačal, odšel. • Ali delaj ali hodi v šolo ali pojdi od doma. • Gledal me je, ni me zaznal. • Pridi na obisk, videl boš čudo čudes. • Želim si spati, spati, spati. • Vstani in poslušaj vprašanje in odgovori.
3. V pregovore in reke vstavi veznike.
V vodi je lahko utoniti, _____ še laže v vinu. •
Ura teče, _____ nič ne reče. •
Dota se poflota, _____ štor ostane. •

7. Pravopisno uredi (ločila, začetnica).
- 7.1 Zmignil je glavo rekoč tukaj pa že ne bom spal.
Škrat je pobral šila in kopita rekoč se boste že spomnili name.
Dober dan teta Maca je pozdravil ko je vstopil ali me še poznaš?
- 7.2 Z marjano sva sedela v naslanjaču in pila čaj.
Že dolgo se nisem tako pogovarjal sem začel.
Marjana je stopila k meni in se dotaknila vročega čela. Vroč si. Moral bi v posteljo je nežno dodala.
Veš ti ne veš da razmišljam o osončju sem dejal.
Razstreli ga je jezno zabrundala žena in odšla v kuhinjo.
- 7.3 Botra lisička iz loga se je odpravila k botrici miki z brega. Ko je pozvonila je slišala povabilo kar stopite naprej. Vesela sem vašega obiska.
O kako lepo imate pri vas je vzkliknila botrica iz loga pa vse je tako čisto.
Seveda draga gospa saj mi služabnik skak vsak dan vse pospravi se je pobahala gostiteljica. (Po Rezijanskih pravljicah.)
- 7.4 Na trgu republike v ljubljani se je govornik povzpел na oder in nagovoril poslušalce
spoštovano občinstvo! V čast mi je da sem danes slavnostni govornik.
Nekdo iz množice je zaklical toda gospod to so stare fraze. Želimo slišati kaj svežega novega.
Govornik ki je tako ponosno začel je uprl oči v tla se popraskal za ušesom nato presenečeno dvignil glavo in povedal svojo misel do konca.

2. ODVISNI GOVOR

Odvisni govor je tisti, ki v odvisnem stavku povzame vsebino dobesednega navedka. Odvisnik navadno uvaja veznik *da*, vprašalni zaimek ali vprašalni členek.

Kako dobimo iz premega govora odvisni?

Tako, da dobesedni navedek na določen način prilagodimo kot odvisnik spremnemu stavku:

Marko je povedal: "V nedeljo se bomo povzpeli na Peco."

→ Marko je povedal, **da** se bodo v nedeljo povzpeli na Peco.

Če spremnega stavka ni, potem si moramo spremni/glavni stavek sami izmisliti glede na dane okoliščine (to je podčrtani del). Pri tem uporabimo glagole rekanja, kot so: rečem, povem, vprašam, odgovorim ...

II. POVED

1. KAJ JE POVED (P)

1. Povedi je 6.
2. Možne rešitve:
 - a) Poleti je čez dan vročina, zvečer pa se nekoliko shladi.
 - b) Dežuje, zato sem odprla dežnik.
 - c) Odtihotapila sem se na ulico, kjer sem si ogledovala izložbe.
 - č) Planinci so odhiteli proti Kriškim podom šele, ko se je zdanilo.
 - d) Ker je zunaj hladno, sem si oblekla jopico.
 - e) Mama je dopoldne v službi, popoldne pa gospodinji.
3. Tudi tu so mogoče različne povedi, na primer:
 - a) Vrabček je začivkal. Nato je odletel.
 - b) Počitnice bodo. Odšli bomo na morje.
 - c) Sonce je žgalo. Kopalci so mirno ležali na soncu.
 - č) Na praznovanje nisem šel. Nisi me povabil.
4. Iz danih besed lahko sestaviš različne povedi. Na primer:
 - a) Matjaž obira hruške v nasadu.
 - b) Upokojenci so se v nedeljo ob 7. uri odpeljali na izlet na Javornik.
 - c) 25. junija praznujemo dan slovenske državnosti.
 - č) Jurij Vega je znamenit slovenski matematik.
 - d) Na igrišču igrajo fantje nogomet.
 - e) Naši šoli so podarili računalnik.
 - f) Potujoča knjižnica je prispela tudi v našo vas.
5. Ne hodi počasi! • Nisem se ozrla proti domu • Ne reci ničesar! • Kdo ni bil na morju? • Tone ni prispel prvi na cilj. • Zaradi komarjev ne ugašaj luči! • Nisem je opazoval skozi okno.

2. VRSTE POVEDI

1. Mangovre uspevajo kot kakšen prehodni svet med morjem in obalo. • Najdemo jih na neizpostavljenih tropskih obalah povsod po svetu. • Tako obogateno blatno dno daje hrano in domovanje številnim živalim.
2. Prepletene korenine dreves in grmovja v mangrovi so kot nekakšne hodulje, v katere se lovi organski drobir, ki ga s seboj prinaša reka ali ga naplavlja bibavica.
3. enostavčna, enostavčna, enostavčna, zložena (podredje), zložena (priredje), enostavčna, zložena (priredje), zložena (priredje), zložena (podredje).
4. Zložena (soredje), zložena (podredje), zložena (soredje), enostavčna, zložena (soredje), zložena (priredje), zložena (soredje).

3. POVEDI GLEDE NA SKLADENJSKI NAKLON

1. moral, mogel, moraš, Nočem, moraš/moram, Hočete, morali, hotel.
2. prebrala, izdelovali, igra, se guga, se bomo kopali.
3. Gostitelj, postrezi gostom! • Pospravi si spalnico! • Povej, kaj je res in kaj ne! • Čebulo zreži na tanke lističe. • Marko, ostrizi psa! • Prijatelji, pridite na koncert. • Pojte, pojte drobne ptice, preženite vse meglice. • Ne hodi čez deročo reko! • Pojdi po kruh in mleko!
4. Vprašalne povedi so različne, na primer: Ali greš zvečer v kino? Kateri film igra? • Ali boš obiskala Marjeto? Zakaj jo boš obiskala? • Ali si počitnikovala? Kje pa?
5. Povedi so lahko različne; navedena je le po ena možnost.
Vprašalne povedi: Kdo je potrkal? • Kaj je prinesel? • Kaj so počeli planšarji? • Kaj je prinesla Mateja? • Kam bi šla z nami?
Velelne povedi: Potrkaj na vrata! • Prinesi košaro sadja. • Planšarji, ostrizite ovce! • Mateja, prinesi čokoladne bonbone! • Z nami pojdi na počitnice.
Želelne povedi: Da bi kdo potrkal na vrata! • Ko bi prinesel košaro sadja. • Planšarji naj bi ostrigli ovce. • Mateja bi prinesla čokoladne bonbone! • Pa naj gre z nami na počitnice!
6. Povedi so: velelna, vprašalna, pripovedna, vprašalna, vzklična, želelna, vprašalna, velelna, velelna, pripovedna, vprašalna, vzklična.
7. Povedi so: želelna, vzklična, vprašalna, želelna/vprašalna, velelna, pripovedna, želelna, vprašalna, pripovedna, velelna.

III. STAVČNI ČLENI

2. OSEBEK

1. Osebki so lahko različni, na primer:
Pes, ptičje petje, Gostje, šolarjev, Sneguljčica, Binetu, Iztok Čop.
2. Povedi so lahko različne, na primer: Kokoš kokodaka. • Muca mijavka. • Listje šelesti. • Piščal piska. • Ogenj prasketa. • Potok žubori. • Slavček žvrgoli. • Vran kraka. • Gozd šumi. • Veter tuli.
3. Povedi so lahko različne, na primer:
Rože segnijejo. • Kozarec se razbije. • Balon počí. • Voda se razlije. • Sladkor se raztopi. • Nož se skrha. • Plastika se zmehta. • Kosilo se prismodi. • Hrana splesni. • Mleko prekipi. • Sladka smetana se skisa. • Zavorna obloga se zrabi. • Flomaster se osuši.

6. VAJE ZA UTRJEVANJE STAVČNIH ČLENOV

1. Povedi so različne; podana je le ena od možnosti.
 - a) Pri mizi so se pogovarjali vse tiše.
 - b) Brat ji piše v svoji sobi.
 - c) Matjaž popravlja avtomobil do večera.
 - č) Šele včeraj mi je povedala veselo novico.
2. Povedi so različne, podana je le ena od možnosti:
 - a) Zidar zida dimnik.
 - b) Brata ne bodo našli doma.
 - c) Zaradi močne burje hitro zaprite vrata.
 - č) V trgovini je prodajalka ponujala kupcu novo kremo.
3. Rešitve so različne, na primer: Alpinist je *prosto* plezal v Alpah. – *Lepopisno* pišem pismo *v kotu svoje sobe*. – Tone bo risal *v vrtni uti z oljnatimi barvami*.
4. Rešitve so različne, na primer: *Zaradi dolge vrste* bom čakala 1 uro. – *Zaradi zanimive oddaje* napeto poslušam radio *že ves popoldan*. – *Od utrujenosti* je Marica zaspala *ob 9. uri*.
5. Rešitve so različne, na primer: *Zaradi napovedanih obiskov* mama *popoldne potrpežljivo* kuha. – *V svoji sobi* sestra *iz veselja* šiva *prav vsak dan*. – *Zaradi izvirne raziskovalne naloge* smo *lani na tekmovanju* prejeli nagrado.
6. Rešitve so različne, npr: v peči; vprašujoče, sina; doma, zaradi pomanjkanja denarja; skrivenčeno; Jure, čitljivo, domačo nalogo; Sosedu, brusilni kamen.
7. Rešitve so različne, na primer: Ob 5. uri; Otroci, na hitro, malico, bodo organizirali, se je potepal, popoldan.

8.

8.1 V bližnji tovarni je opoldne zatulila sirena.

////////// ~~~~~
 p.d.k. p.d.č

Po prihodu iz službe se starši najprej odpočijejo.

////////// ~~~~~
 p.d.č. p.d.č

Otroci so ponesreči vrgli kamen v šipo.

////////// ~~~~~
 p.d.n. 4. p.d.k

Vaški fantje so lovili ribe kar z obale.

~~~~~  
 4. p.d.k

8.2 Po pouku se bosta Igor in Vasja učila angleščino.

////////// ~~~~~  
 p.d.č. 4.

Metka je prišla v šolo s kolesom.

~~~~~  
 p.d.k p.d.n.

5. To so: ne da, da; Če; da; ki; ki; s katerim, ki, da.
6. V rešitvah so odvisniki tiskani ležeče, vezniška beseda pa je krepko tiskana. Mica je živela v hišici, **ki** je samevala na koncu vasi. Nikamor ni šla po službi, **čeprav** smo jo vsi vabili v goste. **Ko** se je nekega dne le prikazala pri nas, se mi je zdelo, **kot da** se je zgodilo nekaj nenavadnega. Očeta je prosila, **če** bi ji lahko namestil pralni stroj, **ki** ga je kupila v mestu. Odpeljala nas je v kopalnico. Očetu je pokazala prostor, **kjer** naj bi bil nameščen ta sodobni gospodinjski pripomoček. **Ko** je bilo delo opravljeno, nas je povabila na prigrizek, **po katerem** je dišala že vsa kuhinja. Takrat sem začutila, **da** bova z Mico postali prijatelji, **kar** sem si vedno želela.
7. Mogoče so različne povedi, na primer:
 - a) Ko sem prišel domov, sem pojedel jabolko. • Prišel sem domov, da bi pojedel jabolko. • Če bi prišel domov, bi pojedel jabolko.
 - b) Zgodaj vstanem, ker grem v trgovino. • Kadar zgodaj vstanem, grem v trgovino. • Zgodaj vstanem, da grem v trgovino. • Zgodaj vstanem, če grem v trgovino.
 - c) Vrata so odklenjena, ker sem jih pozabil zakleniti. • Vrata so odklenjena, ko jih pozabim zakleniti. • Če jih pozabim zakleniti, so vrata odklenjena.
8. Pojdi pogledat, Potem vrata zakleni, Kadar je tema, Tone me razume in mi dovoli, Najprej se mi je smejal, ker ni verjel, Nekoč me je tako prestrašil.

2. VRSTE ODVISNIKOV

OSEBKOV ODVISNIK (os. odv.; S/s)

1. Osebkovi odvisniki so različni, npr.. Kdor visoko leta, Kdor je priden, Kdor je pošten, Kdor ne laže, Kdor je izgubil resnico.
2. Osebkovi odvisniki so: da to ni potrebno, Kdor je to storil, kar se sveti, Kdor ne zmore tolikšnega napora, Kdor prvi pride, da človeška ribica živi le pri nas. Vezniške besede so: da, Kdor, Kdor, Kdor, da.
3. Kdor ne dela, Kdor zgodaj vstaja, Kdor nima v glavi, Kdor čaka, Kdor laže, Kdor hitro da.
4. Resnicoljubnež si ne maši ušes. • Podarjeno je v zlati zemlji zakopano. • Dobro se samo hvali. • Osvajalci Amerike so vsem znani. • Razveselil ga je prisrčen sprejem. • Prvi je prvak. • Prihod letala ni bil natančno napovedan.
5. Kdor je len, sam sebi čas krade. • Razveselilo me je, da si me povabil. • Kar sem daroval, bo prispelo po pošti. • Kdor je priden, ima vedno dovolj dela. • Kdor dela, zasluži plačilo. • Kar je mačjega rodu, rado lovi miši. • Kar znamo, pripada človeku.

PREIZKUSI SVOJE ZNANJE 7

1. c
2. $\frac{1}{3}$, 82 kg, 2011
3. Ker ostankov ne na drug način ponovno uporabimo
4. DA, NE, NE, NE, NE
5. Po smislu: si na krožnik naložim manj hrane, predelava ostankov (npr. v mineštro), čessar ne pojem za kosilo, pojem za večerjo ...
6. a) Za vsak obrok določimo število porcij, krožnikov hrane.
b) 4-stavčna, ker so 4 povedki.
7. Doma naj starši svojim otrokom ponudijo obrok iz ostankov hrane.

////////	~~~~~
p. d. k.	3.		4.
8. Kakšna hrana? Pod katerim pogojem? Kdaj? Na koga, kaj? Kje?
9. nam. odv., pog. odv., pred. odv., v. odv., os. odv.
10. zaradi visoke cene, Kljub pametnim nakupom, V velikih trgovinah, . s polnim želodcem
11. tam, kjer je suho in čisto, Kdor gospodinji, ki je iz ostankov, /.../t ako, da načrtujemo
12. gl. st, pril. odv. – enost. poved; – gl. st., nam. odv., pred. odv.– v. odv., gl. st., pril. odv.
13. Kako bomo ravnali s hrano, Če imamo debelo denarnico, nas ne bo brigalo, Kadar je imamo preveč, jo odstopimo sosedom, Iz ostankov zelenjave pa lahko pripravimo odlične enolončnice,

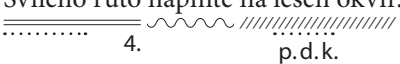
PREIZKUSI SVOJE ZNANJE 8

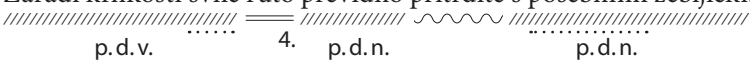
1. c
2. Na internetu/na <http://druzina.ena.com/Zdravje>
3. NE. Telesu privoščite spomladansko čiščenje.
4. Da prikaže sadje, ki je pomembno pri razstrupljanju./da opozori na pomen sadja v prehrani/ da spomni na sadje v prehrani
5. DA, DA, DA, DA NE
6. ribje olje, laneno olje, ribe, orehi
7. a, č
8. spomladi

- 3.4 Ko se je Andraž, ki je bil pri nas na obisku, prebudil, se je naglo dvignil in se razveselil, ker je videl, da bo lepo vreme.
- a) *Ko se ...* č. odv. 1. stop., *ki je ...* pril. odv. 2. stop., *ker je ...* v. odv. 1. stop., *da bo ...* pred. odv. 2. stop.;
- b) *se je naglo dvignil in se razveselil* – vez. prir.
 Naš narod se zaveda, da je svoboda pravica vsakega naroda, a narod, ki se bori za to pravico, je nepremagljiv, čeprav ima močnega sovražnika.
- a) *da je ...* pred. odv. 1. stop., *ki se ...* pril. odv. 1. stop., *čeprav ima ...* dop. odv. 1. stop.;
- b) *Naš narod se zaveda, a narod je nepremagljiv* – prot. prir.

CELOSTNI PREIZKUSI ZA ODVISNIKE IN PRIREDJA

PREIZKUS 1 – Svilena ruta

- Pripravite posebne barve za slikanje na svilo.
- 3-stavčna. Po številu povedkov ugotovim, koliko stavčna je poved.
- Svileno ruto napnite na lesen okvir.

Zaradi krhkosti svile ruto previdno pritrdite s posebnimi žeblički.

- mokro (L), mokro (L), navadno (L), Želen (L), skopih (L), gosto (L), svileno (L), obarvano (L), Osušen (L), iz svile (D), našimi (L), ročnega dela (D)
- ruta iz svile, slika za na steno, barvne kombinacije, konturna barva
- Pod katerim pogojem se strže? Pog. odv. • Koga – kaj si zamislite? Pred. odv. • Kdaj lahko greste čez črte? Č. odv. • Katera barva? Pril. odv. • Kje se ne razlije? K. odv. • Kljub čemu je ne uporabite? Dop. odv.
- Razmislite o uporabljenih barvah. Ob stiku barve in konture ne more priti do razlitja barve. Ob nesuhi/mokri konturi se barva razlije čez rob.
- Čeprav ste začetniško nespretni, ..., ki je lesen, da bi imeli veliko sreče.
- A 4, C 1, Č 2/Č 3, B 5
- Izberite tako, ... Čeprav se vam zdi neverjetno, ... Paziti morate le, ... Slikarije je lahko tudi taka, ... V tem primeru kontur ne uporabljajte, ...

PREIZKUS 2

- osebek: sošolka iz 8. b, predmet: telovadne copate
 povedek: so se hoteli igrati, p. d. k.: na prostranem igrišču za šolo
 povedek: bo prebral, osebek: dedek, predmet: Jutranji časopis
 prilastka: Dodatni, iz angleščine

2. ODVISNI GOVOR

1.

- 1.1 Oče je vprašal sina, koliko mu je prijatelj dolžan, da ga tako išče. Sin mu je odgovoril, da ne gre za veliko vsoto, a denar je denar.
- 1.2 Eva se je jezila, da nje že ne bodo podili. Stric je malo deklico tolažil, naj se ne razburja.
- 1.3 Fantič je vprašal soseda, če ima ogenj. Tega je zanimalo, čemu ga potrebuje. Deček bi si rad zakuril ogenj in ogrel roke.
- 1.4 Prosil sem ga, naj mi pride povedat, kako mu bo šlo na izpitu. Zagotovil mi je, da me bo obvestil.
- 1.5 Katarina je spraševala Jureta, zakaj vedno nagaja njeni mački. Fant ji je odgovoril, da zato, ker ima tako lepo dolgo dlako. Dodal je, da so mu vseč perzijske muce. Katarino je potolažil, češ da mačko samo poboža.
- 1.6 Mama je vzdihovala, da ne zahteva, da je sin odličen; le razred naj izdela. Sin jo je tolažil, da bo, saj še ni konec leta. Mama mu je obljubila, da če bo napredoval v višji razred, bo smel poleti k teti na morje. Sin je povzel, da se za to splača potruditi.
- 1.7 Policist Tomaž Hrt je ustavil voznika in zahteval vozniško in prometno dovoljenje. Šofer Jani mu ju je izročil in vprašal, čemu jih ustavljajo. Policist mu je prijazno razložil, da je začetek šolskega leta in da so poostrili kontrolo na cestah. Jani je dejal, da ga veseli in si želi še veliko takih akcij. Policist Hrt mu je vrnil dokumente in zaželel srečno vožnjo.
- 1.8 Sošolci so spraševali dekleta, kam jo mahajo. Povedale so, da grejo na ogled hokejske tekme. Vprašale so, kam so namenjeni oni. Sošolce je veselilo, da potem lahko grejo skupaj.

2.

- 2.1 Deček je prijazno spregovoril: "Gospod, morda iščete koga?"
"Seveda, dobri fantič, ali veš kod se pride do Narodne galerije?" je spraševal starejši gospod.
"Kar po tej ulici stopite," je nadaljeval šolar.
"Hvala, pa ostani zdrav," je še hvaležno dodal gospod.
Deček je prijazno vprašal, ali gospod morda koga išče. Starejši gospod je spraševal dobrega dečka, ali ve, kod se pride do Narodne galerije. Šolar je nadaljeval, naj stopi kar po tisti ulici. Gospod se je zahvalil in hvaležno dodal, naj ostane zdrav.
- 2.2 Dvignil sem slušalko in na drugi strani zaslišal glas: "Halo, je tam zdravnik?"
"Seveda, želite prosim?" sem bil vljuden.
"Prosim vas," je odgovoril hreščec glas, "da hitro pridete v živalski vrt."
"Kako ste rekli," sem pozorneje prisluhnil, "saj jaz ne zdravim živali, ampak ljudi."
"Potem pa je to pomota, oprostite."

LITERATURA

- Bunc, Stanko: *Spoznajmo slovenski jezik: Jezikovna vadnica za 8. razred osnovne šole.* – Ljubljana, 1971
- Črnič, Barica & Zdenka Hiti: *Vaje iz slovenskega jezika za osnovnošolce.* – Ljubljana, 1991
- Fink, Franc & Alfonz Kopriva & Albert Žerjav: *Slovenska jezikovna vadnica za nižje strokovne šole in tečaje.* – Ljubljana, 1949
- Jalen, Marija: *Spoznajmo slovenski jezik: Jezikovna vadnica za 5. razred osnovnih šol.* – Ljubljana, 1967
- Kocbek, Jože: *Slovenska jezikovna vadnica za poklicne šole.* – Maribor, 1966
- Melik, Marija: *Vaje za utrjevanje skladnje in oblikoslovja.* – Ljubljana, 1988
- Moljk, Fanči: *Vesela šola slovenščine.* – Ljubljana, 1991
- Slabe, Vika & Olga Kunst Gnamuš: *Besede naše so žive.* – Ljubljana, 1981
- Slovar slovenskega knjižnega jezika.* – Ljubljana, 1991
- Slovenska slovnica.* – Ljubljana, 1947
- Slovenski pravopis. 1, Pravila.* – Ljubljana, 1990
- Toporišič, Jože: *Enciklopedija slovenskega jezika.* – V Ljubljani, 1992
- Toporišič, Jože: *Slovenska slovnica.* – Maribor, 1976
- Zbirka nalog za preskus znanja ob vpisu v programe srednjega izobraževanja.* – Ljubljana, 1991
- Žagar France: *Naš jezik 6.* – Ljubljana, 1985
- Žagar France: *Naš jezik 7.* – Ljubljana, 1990
- Žagar France: *Naš jezik 8.* – Ljubljana, 1978
- Skaza, Jože: *Pravopis.* – Ljubljana, 2003
- Skaza, Jože in Marta Pavlin: *Slovenska beseda.* – Ljubljana, 1998
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 1.* – Ljubljana, 1999
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 2.* – Ljubljana, 2000
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 3.* – Ljubljana, 2002
- Bešter, Marja [e.a.]: *Na pragu besedila 4.* – Ljubljana, 2002